131 Dices: *in leg. de donat. inter vir. & uxor.* ex Barb. apud Tancr. *citat.* licet Clerici poſſint ſuæ concubinæ donare ob ſervitia præſtita, ipſa tamen non poteſt ea retinere ante probationem ſervitiorum in judicio factam; igitur, qui id ſciunt, ex vi monitorii revelare tenentur.

Reſp. Tanc. *cit.* ex Molina, textum loqui de donationibus mere gratuitis, minime de iis, quæ fiunt ob ſervitia realiter præſtita. Tum quia ex Cabedo, talis probatio obſequiorum non requiritur pro foro interno, ſed pro externo, propter præſumptionem, quod donata concubinæ videantur donata non ob realia obſequia, ſed ob turpem amorem.

QUÆRES XII.

132 Petrus donavit Paulo abſenti centum, ad quem miſit nuncium, aut epiſtolam, ut talem donationem intimaret; antequam autem nuncius, aut epiſtola pervenerit, mortuus eſt donator: hinc ejus hæredes omnia ejuſdem bona occultaverunt, & quia Petrus donatarius interim nuncium donationis recepit, monitorium obtinuit ut revelentur, qui bona Pauli detinent: An qui ſcit hæredes Pauli talia bona occultaſſe, teneatur ex vi monitorii ad revelandum?

RESpond. Tancr. qui caſum proponit *loc. cit.* non teneri: quia licet ſit probabilis ſententia, quod poſt acceptationem Pauli factam mortuo Petro, donatio ſit perfecta, & transferat jus in donatarium, præſertim ſi fuit acceptata per Notarium nomine Pauli abſentis; eſt etiam ſatis probabilis opinio oppoſita quod poſt mortem donantis non poſſit donatarius ejus acceptare donationem: ac proinde eam, utpote non jam perfectam, cedere hæredibus Petri donantis.

133 Suadetur a pari; quia in caſibus, & in quantitate, in quibus ad donationem requiritur inſinuatio, ſeu manifeſtatio facta Judici promulgato monitorio ad inſtantiam donatarii, non tenetur quis ad revelandum, ſi ſciat hæredes donantis ejus detinere bona; nam donatio ſine inſinuatione eſt nulla, ex *leg. pen. §. ult. Cod. de donat.*

134 Et e contra, ſi donatarius reperiatur talia bona recepiſſe, tenetur ad reſtituendum, & qui eum ſcit, ad revelandum, promulgato monitorio ad inſtantiam donantis, aut ejus hæredum; quia licet ex conſuetudine non teneatur in conſcientia donatarius bona ſibi ſine inſinuatione donata reſtituere, niſi quando donans, aut ejus hæredes donata repetent; monitio tamen a Judice Eccleſiaſtico facta ad inſtantiam partis, valet pro repetitione. Ita Tacred. *citat.* ex Raynaudo.

135 Eadem ratione, ſi Petrus fecit mandatum donandi, quatenus dedit famulo centum, ut ea ferret ad Paulum: tunc mortuo donante ante traditionem, ſi monitorium fiat ad inſtantiam donatarii, non tenetur, qui ſcit famulum detinentem revelare; bene vero, ſi fiat ad inſtantiam hæredum donantis; quia ſumma illa ante traditionem per famulum factam, non eſt de bonis donatarii, ſed hæredum donantis. Quod utrumque eſt verum, etiam ſi famulus ob culpabilem negligentiam aut malitiam tradere omiſerit; in quo caſu vult Tancred. cum Sanchez, quod teneatur tradere hæredibus donantis realiter ſummam illam, aut gemmam, & ſimul teneatur ſatisfacere donatario æquale pretium.

Confirmat Tancr. ex Raynaud. *de monit. part.* 1. *cap.* 2. *quæſt.* 9. dicens, *Non teneri ad revelandum ad edicta, ut revelentur, ſeu reſtituantur res Sempronii, quando ipſi fuit facta promiſſio illarum rerum, & fuit etiam acceptata; quia quamvis promiſſio acceptata obliget ex juſtitia promittentem, facta jam acceptatione ex parte promiſſarii, ut tenet communior opinio; adhuc promiſſarius non habet jus in re in bonis promiſſis, ſed tantum ad rem, & promittens eſt verus dominus rei, atque adeo non veniunt nomine bonorum Sempronii: ergo multo magis dicendum eſt, non eſſe in bonis Titii id, quod ipſi debet reſtitui a famulo in compenſationem doni, quod impedivit, ne fieret ipſius Titii, & potius debet dici tale donum eſſe in bonis Caji, qui fecit mandatum donandi.*

QUÆRES XIII.

136 Petrus donator ob ingratitudinem donatarii ante Judicis ſententiam clam ſurripuit bona illius a ſe donata. An teneatur ex vi monitorii, quæ repetiit, aut compenſavit, revelare?

NEgat Tancr. *cit. quæſt.* 10. quia licet una ſententia velit, quod non poſſit in caſibus enormis ingratitudinis donator repetere, aut compenſare donata, niſi poſt Judicis ſententiam, Diana *par.* 8. *tr.* 6. *reſ.* 6. Tambur. *lib.* 9. *de cont. tr.* 10. *c.* 6. §. 1. *n.* 8. Buſemb. *lib.* 4. *tr.* 5. *c.* 3. *dub.* 3. *n.* 1. Alia tamen opinio tenet, quod poſſit donans, aperte conſtante enormi ingratitudine donatarii, ante Judicis ſententiam, rem donatam occulte reaſſumere, aut compenſare, Dicaſtillus *lib.* 2. *tr.* 5. *diſp.* 1. *dub.* 7. *n.* 157. & 158. Tanc. *cit.* quia donatio intelligitur facta ſub conditione implicita, & virtuali, *niſi donatarius fuerit ingratus*; & ſententia Judicis non requiritur, niſi ad declarandam veritatem ingratitudinis donatarii; unde hac vere & certo ipſi donanti conſtante, non requiritur in conſcientia aliud, ut occulte reſſumat donata, aut ſibi compenſet.

137 Ita pariter eſt diſcurrendum in caſibus, in quibus poteſt donator licite donationem revocare, & in cæteris contractibus, in quibus rem detinens, licite & juſte detinet; nam hujuſmodi monitoria feruntur contra injuſtos detentores, & illos ſcientes.

QUÆRES XIV.

138 Petrus nobilis e Sicilia perrexit ad bellum, ubi ex matrimonio ibi contracto genuit filium, qui mortuo patre in Sicilia venit bona paterna adepturus, quæ cum ſcire non potuerit, monitorium obtinuit, ut qui bona Petri retineret, reſtitueret aut revelaret; & quia ejus bona reperiuntur adjudicata, ideo quæritur: An adjudicatarius teneatur ad reſtituendum, vel revelandum?

SCiendum eſt, quod adjudicatio facta virtute pacti ad diſcurſum, ſit triplex. 1. ſine læſione, facta ſcilicet juſto pretio, & de hac non eſt ſermo. 2. cum læſione non enormiſſima, quatenus non fuit facta infra dimidium juſti pretii, ſed vel in dimidio, vel ſupra dimidium juſti pretii: v. g. prædium, domus, &c. valebat centum, & adjudicatio fuit facta pro ſexaginta, aut quinquaginta, 3. cum læſione enormiſſima, quatenus fuit facta infra dimidium juſti pretii. Variant tamen Doctores in aſſignando, quantus debeat eſſe exceſſus dimidii juſti pretii, ut conſtituat læſionem enormiſſimam.

Fagund. *lib.* 5. *de contr. c.* 40. *n.* 2. ait, non ſufficere, quod exceſſus ſit unius nummi; quia parum pro nihilo reputatur, & de minimis non curat Prætor; ac proinde id committit arbitrio Judicis. Hinc permulti Juriſconſulti apud Maſtrill. *dec.* 247. *n.* 37. tenent, exceſſum debere eſſe magnum, ita ut læſio debeat eſſe in quadruplo, aut triplo minus juſto pretio, ut ſi prædium valeat centum, & adjudicatio fiat pro triginta tribus.

Puto tamen, quod in læſione exceſſus dimidii juſti pretii, ad conſtituendam læſionem enormiſſimam, ſufficiat, ſi ſit unius nummi: & ita in allato exemplo ſufficit, ſi adjudicatio ſit facta pro quadraginta novem. Tamb. *cit.* *n.* 5. & apud ipſum Rebellius, Baldus, & alii, ex *leg. Hæc adjectio plur. de verb. ſignific.* Suadetur, quia remedium gratioſum non conceditur, niſi pro læſione enormiſſima: ex Maſtrillo autem *cit. n.* 28. *Hoc remedium competit, etiamſi læſio in*

uno

uno nummo dimidium juſti pretii excedat, ſecundum Baldum *leg. C. de reſcind. vendit. numer.* 18. Abbas *in cap. Cum cauſam, n.* 3. poſt Gloſſ. *ibi in verb. Dimidium, quæ opinio contradictorem non habet*. Igitur ad læſionem enormiſſimam ſufficit exceſſus unius nummi.

Reſp. cum diſtinctione; hæc namque adjudicatio tripliciter contingere potuit. Primo, vel fuit facta ſine læſione juſto pretio, v. gr. prædium valebat centum, & fuit adjudicatum pro aliis centum, quæ dominus prædii adjudicatario debebat ratione annui cenſus ſupra ipſum prædium per plures annos non ſoluti. Et tunc nulla eſt difficultas; tunc quidem adjudicatarius monitorio non ligatur, quia prædium eſt in ſui dominium tranſactum per juſtam emptionem.

139 Secundo, vel adjudicatio fuit facta cum læſione non enormiſſima. & tunc pariter dico, adjudicatarium elapſo quadrimeſtre non teneri reſtituere, aut revelare; quia ea bona poſſidet licite titulo emptoris, emptione juſto pretio facta: *v. n.* 144.

Cujus juſtitiæ ratio eſt pactum in contractu creationis cenſus appoſitum inter dominum cenſus, & cenſuarium, ut in caſu negatæ ſolutionis cenſus, vendatur prædium ad diſcurſum, ſeu ſub haſta, vulgo *all' incanto*, ultimo emptori plus offerenti; quod pactum non eſt deſtructivum contractus cenſus. Et firmatur authoritate Nic. V. apud Tamb. *l.* 9. *de contr. c.* 6. *n.* 2. qui conceſſit Regno Siciliæ, ut in creatione cenſus apponi poſſint quæcumque pacta. Et in praxi tale pactum publice coram Notario ſemper apponitur. Adjudicatio igitur, ſeu emptio prædii in aut ſupra medietatem juſti pretii facta, cum ſit facta ratione conventionis, & pacti de vendendo prædium in ſubhaſtationem, in caſu negatæ ſolutionis cenſus, erit juſta; quia bona, quæ venduntur ſub haſta, qualia ratione præfati pacti ſunt, quæ adjudicantur, ſunt merces ultroneæ, quæ poſſunt licite pro medietate emi. Tamb. *t.* 2. *l.* 9. *t.* 2. *c.* 4. §. 8. *n.* 5. Diana *part.* 4. *tr.* 4. *reſ.* 12. & nonnulli alii apud ipſos.

Tum quia hujuſmodi adjudicationes, ſeu emptiones, & venditiones bonorum immobilium, fiunt ſine fraude, ſed ſuppoſito debito vero, ad vocem præconis, authoritate Principis, & per ſententiam Judicis. Ecce juſtitiam. Dices; de ratione ſubhaſtationis eſt, ut concurrant plures, qui velint emere; in adjudicatione autem fiunt proclamationes in foro, ſed vel coram pauciſſimis, vel nullo emere volente.

Reſp. Tamb. *citat. n.* 19. ſufficere, quod revera fiant proclamationes, & quod creditor alios, qui plus offerant, non impediat. Per accidens autem eſt, ut non compareant emptores, eo maxime, quia cenſuarii jam ſciunt, quod in ſubhaſtatione immobilium pauci vel nulli comparere ſoleant præter ipſum creditorem, & hoc non obſtante in fundatione cenſus conveniunt pacto talis ſubhaſtationis; volenti vero, & ſcienti nulla fit injuria.

140 Tertio, vel adjudicatio fuit facta cum læſione enormiſſima, & tunc Tancr. *tom.* 5. *tr.* 4. *quæſt.* 12. ſic reſolvit: vel monitorium eſt latum, ut revelentur bona Petri, eo fine, ut ſciatur poſſidens: & tunc adjudicatarius tenetur revelare, excepto caſu, quo ei adveniret notabile damnum, puta, quia ſuum creditum amitteret. Vel eſt latum, ut reſtituantur bona Petri, & tunc non tenetur reſtituere; quia juſte retinet bona Petri, uſquequo ipſi ſolvatur creditum.

Adjudicationem autem cum læſione enormiſſima eſſe juſtam, probat Tancr. *tom.* 4. *tr.* 2. *quæſt.* 52. 1. quia in ſubhaſtatione cum poteſt res emi, vel vendi quanto minoris ſine fraude extorquere potes, ſive ſupra, ſive infra dimidium pretii, quo res valet, 2. quia in læſione, quæ ſit infra dimidium, adjudicatio eſt licita; ita & in læſione, quæ ſit ſupra dimidium, 3. quia lex in Regno Siciliæ permittit talem adjudicationem. Hinc concludit, in Regno Siciliæ creditorem poſſe ſibi juſte adjudicare, ſeu appropriare prædium cenſuarii cum læſione ſupra dimidium, admiſſo tamen remedio gratioſo, quatenus dominus uſque ad finem mundi poteſt offerre creditum, & prædium repetere una cum fructibus, ita ut domino offerente creditum, teneatur adjudicatarius reſtituere illi prædium una cum fructibus perceptis, quæ proinde nunquam præſcribuntur; quo credito non oblato, poſſit juſte adjudicatarius prædium retinere, donec offeratur; imo non teneatur cenſuarium de tali remedio gratioſo monere. Solum excipit caſum, quando adjudicans cognoſcit, dominum prædii eſſe ineptum ad petendum remedium gratioſum, uti eſſet vidua, ruſticus, pauper: tunc fatetur adjudicatarium teneri deducto ſuo credito prædium adjudicatum reſtituere debitori, etiam eo non petente.

141 Dico tamen 1. adjudicatarium, ſi ſit infra annos quadraginta adjudicationis, teneri revelare, & reſtituere, nedum lato monitorio, verum etiam ante, niſi prudenter timeat, quod reſtituendo non recuperaret ſuum creditum, in quantum, v. gr. ſuum creditum, aut adjudicationem factam probare non poteſt; in quo caſu poteſt licite prædium adjudicatum retinere, donec ex annuis fructibus compenſet ſibi creditum, quo compenſato, tenetur in conſcientia illud reſtituere, etiam ante Judicis ſententiam, & debitore non petente.

Ratio eſt, quia adjudicatio cum læſione enormiſſima eſt injuſta, & parit nullitatem, Tamb. *cit. a n.* 23. Diana *cit.* & Doct. Theologi communiter apud ipſos; ex Juriſconſultis autem Fontanell. *dec.* 64. Ant. Fab. *in C. lib.* 4. *tit.* 30. *de reſcind. vend. defin.* 3. & 4. cujus injuſtitia oſtenditur primo; quia adjudicatio ſtabilium cum læſione enormiſſima eſt contra bonum publicum, utpote cauſa depauperandi familias.

Hac de cauſa invalida eſt donatio omnium bonorum. Imo invalida ex jure eſt donatio excedens valorem quingentorum nummorum aureorum ſine inſinuatione facta; quæ quidem inſinuatio, ſeu manifeſtatio judici, haud alio fine eſt a jure inventa, niſi ut judex, uti perſona agens pro bono Reipublicæ, prodigas moderetur donationes.

Secundo, quia in omni contractu attendi debet mens explicita, aut tacita contrahentium, cum contractus ſit conventio ultro citroque obligatoria; in contractu autem cum pacto vendendi ad diſcurſum, non habetur conſenſus debitoris vendendi infra dimidium. Non quidem explicitus, quia regulariter hujuſmodi contractus cum pacto vendendi bona ad diſcurſum in caſu denegatæ ſolutionis, ſit nullo expreſſo conſenſu de vendendo infra dimidium juſti pretii. Neque tacitus, quia nemo præſumi poteſt, quod conſentiat ſuæ depauperationi.

Quod ſi in pacto vendendi ad diſcurſum exprimatur pactum vendendi etiam infra dimidium, tale pactum eſt nullum, etiamſi ſit juratum, quia eſt de re mala, & contra bonum publicum. Sicut nullum eſt pactum, etiam juratum, de non revocanda donatione, in caſibus, in quibus donatio eſt illicita.

Suadetur, quia ſi hujuſmodi pacto ad diſcurſum adjicitur renunciatio remedii gratioſi, ſeu pactum de non petendo remedio gratioſo facta adjudicatione, talis renunciatio, & pactum ſunt irrita, & nulla. Quod expreſſe docet, & probat Maſtrill. *dec.* 247. quando intervenit læſio enormiſſima ultra dimidium cum magno exceſſu. Cujus ratio præcipua eſt, quia in læſione, quæ ſit cum magno exceſſu ultra dimidiam, præſumitur dolus ex propoſito; nemo autem poteſt renunciare dolo ſibi futuro, nec poteſt talis renunciatio expoſci, quia eſſet invitatio ad delinquendum. Addens, neque tale pactum juratum tenere; quia juramentum eſſet vinculum iniquitatis. Quas propoſitiones ex pluribus juribus probat *num.* 40. *ad* 81.

Imo ita acriter contra pactum de non petendo remedium gratioſum, & contra læſionem enormiſſimam cum magno exceſſu, invehit Maſtrill., *ut in n.* 82. habeat:

Plures ceſſiones accipiunt a creditoribus habentibus alicujus ſolvere non valentis obligata bona cum dicto pacto vendendi ad diſcurſum, ut illa pro modica quantitate habeant, & ut audio, ita abuſus iſte in Regno eſt, quod non

in

in triplo, aut quadruplo, ſed etiam in centuplo minus juſti pretii ſunt multoties bona adjudicata virtute prædicti pacti, quod eſſe contra omnes juris regulas, contra humanitatem, æquitatem, & pietatem, nemo negabit.

Item *n.* 103. ait.

Fuit ad inſtantiam Philippi de Lapi per M. R. C. declarata nulla remedio dict. leg. 2. Cod. de reſcind. vendit. quædam adjudicatio facta in favorem D. Lauræ le Porto, & conſortium; in quo proceſſu extant quædam ſententiæ Religioſorum Theologorum defendentium, non obſtante prædicto pacto ad diſcurſum in conſcientia ſecuros non eſſe emptores, ſi enormiſſima læſio in emptionibus intervenit.

Inſuper *n.* 110.

Dolum futurum remitteret, ſi ab initio renunciaſſet futuræ enormiſſimæ læſioni, & inquit Cepol. *conſ.* 34. *n.* 19. allegando Hoſtienſ. & alios: *Quod per nullum pactum, nec per legem, vel ſtatutum, nec per conſuetudinem, vel privilegium, poteſt quis privari a reclamatione, & impugnatione ſententiæ arbitrariæ, quando adeſt enormiſſima læſio.*

Ulterius *n.* 115.

Reſpectu autem læſionis enormiſſimæ contrarium in terminis tenuit Cagnol. *in d. l. 2. n.* 81. *dicens: quod data læſione ultra dimidium juſti pretii in magno exceſſu, contractus erit nullus ipſo jure, quemadmodum ubi dolus ex propoſito cauſam contractui dedit.*

Demum *n.* 137.

Remedium læſionis enormiſſimæ nunquam cenſetur ſublatum, neque conſuetudinem adeſſe, quæ ad aliud dicendum inducat, jam probavi: & deinceps, quæcumque conſuetudo, ſi adeſſet, potius corruptela judicetur, cum materiam peccandi, & fraudandi debitoribus tribuat, & miſeros debitores omnibus bonis ſuis expoliatos reddat, & ita ego exiſtimo.

Cum igitur pactum etiam juratum de non petendo remedio gratioſo pro læſione enormiſſima ſit nullum, & irritum, utpote vinculum iniquitatis, quatenus læſio enormiſſima eſt doloſa, & iniquas omnino ſequitur, quod pactum ad diſcurſum, ſupra quod prædictum pactum fundatur, ſit etiam doloſum, & iniquum ſi comprehendat venditionem cum læſione enormiſſima; ac proinde ſit pariter nullum, & irritum: quoniam malitia ſecundi pacti deſumitur a læſione enormiſſima, quæ in primo ſupponitur. Pactum ergo ad diſcurſum eſt validum, & licitum, ſi excludat læſionem enormiſſimam; invalidum autem, & illicitum, ſi ſupponatur eam comprehendere; quoniam ſicut ex quo donatio omnium bonorum eſt illicita, & invalida, illicitum, & invalidum eſt pactum de ea non revocanda; ita ex quo pactum ad diſcurſum comprehendens explicite, aut implicite læſionem enormiſſimam, eſt illicitum & invalidum, illicitum, & invalidum eſt pactum de non petendo remedio gratioſo pro venditione facta cum læſione enormiſſima.

Confirmatur, quia utrumque pactum habet pro objecto læſionem enormiſſimam, adeoque utrumque eſt illicitum, ac inde invalidum, quoniam actus ſpecificatur ab objecto.

Ad rationes in oppoſitum.

142 Ad 1. id habet locum in ſubhaſtatione mobilium, minime immobilium, diſparitas eſt, quia in ſubhaſtatione mobilium, facta emptione infra dimidium, non ſequitur tanta depauperatio, quanta in ſubhaſtatione immobilium, quia ibi ſolum amittitur res, & pauci fructus, ſi res ſit fructifera, ut bos lactaria: hic vero amittitur res cum fructibus perpetuis, ac proinde talis adjudicatio eſt contra bonum publicum, uti cauſa depauperandi: hinc ex *capit. Cum cauſam*, *cap. Cum dilecti*, *de empt. & vend.* irritatur contractus emptionis, & venditionis ultra dimidium juſti pretii, v. gr. ſi valens centum ematur 49. aut vendatur 151.

143 Ad 2. diſparitas eſt, quia venditio rei immobilis infra dimidium juſti pretii eſt nimis prodiga, & contra bonum publicum, cum ſit cauſa depauperandi; non ſic facta ſupra dimidium, aut in dimidio; & licet ex iſta aliqualis depauperatio ſequatur, quia tamen non eſt tanta, toleratur a lege ob bonum publicum, nempe ad lites vitandas.

144 Ad 3. dato tranſitu, talis permiſſio ſolum juvaret pro foro externo ob vitandas lites, minime pro foro interno.

Cæterum lex in Regno Siciliæ non permittit adjudicationem infra dimidium juſti pretii, ſed illi reſiſtit; nam ipſi Juriſconſulti, Maſtrill. *dec.* 33. *& deciſ.* 247. *pag.* 147. *n.* 1. D. Ant. Amato *reſ.* 61. & alii apud eumdem Tancred. *citat.* docent, hujuſmodi adjudicationes factas infra dimidium juſti pretii in Regno Siciliæ non admitti, ſed ut nullas revocari, non obſtante præfato pacto ad diſcurſum libere a cenſuario in cenſus creatione facto: quod quidem declaratur nullum, & irritum, utpote nimis prodigum, & contra bonum publicum, ſi ſupponatur comprehendere venditionem faciendam ſub haſta etiam cum læſione enormiſſima.

Imo ipſe cenſuarius, cujus bona ſunt adjudicata, poteſt, & ſolet intra quadraginta annos a Prorege petere remedium gratioſum, nimirum actionem bona adjudicata repetendi, quando adeſt læſio enormiſſima: & tunc Prorex præcipit Judici, ut ſi recognoſcat adjudicationem fuiſſe factam intra dimidium juſti pretii, faciat cenſuario reſtituere bona adjudicata una cum fructibus, ſatisfacto jam credito ipſi adjudicatario; una cum expenſis, & legitimo intereſſe. Maſtrill. *cit.* Quod remedium gratioſum non conceditur cenſuario in adjudicatione ſupra dimidium juſti pretii, ſed ſolum tunc conceditur illi quadrimeſtre ad redimendum ſoluto debito, quo elapſo adjudicatarius legitime in perpetuum bona adjudicata poſſidet. Ex quibus clare apparet, adjudicationem cum læſione intra dimidium eſſe juſtam, ſupra vero dimidium injuſtam; ac proinde in hac adjudicatarium teneri ad reſtituendum bona adjudicata ſtatim, ſi ſtatim debitor creditum ſatisfaciat. Quod ſi iſte creditum non ſatisfaciat, tunc compenſatis jam per annuos fructus credito una cum expenſis, & intereſſe legitimo, tenetur in conſcientia ea reſtituere ante ſententiam Judicis, & cenſuario non petente, alias incipit eſſe injuſtus detentor, quoniam (ut ipſemet Tancredi fatetur) nunquam ea bona ſic adjudicata, & eorum fructus præſcribit. Ecce injuſtitiam.

145 Corroborantur dicta, quia ſi in emptione immobilium ex pacto ad diſcurſum, pretium infra dimidium eſſet injuſtum: quatenus in ſubhaſtatione pretium juſtum eſt, quod potes ſine fraude extorquere, ſive ſupra, ſive infra dimidium juſti pretii; facta tali emptione, ſeu adjudicatione nullum daretur remedium reſciſſorium; quia nulla eſſet facta læſio, nemo enim læditur infra juſtum pretium: cum igitur tales adjudicationes factæ infra dimidium juſti pretii ſint revocabiles per remedium gratioſum (ut concedit Tancr.) ſequitur, non eſſe juſtas, nec permitti a lege in ratione emptionis, ſed ſolum compenſationis, ut in ſecunda aſſertione.

146 Dices: ſaltem adjudicatarius, etiamſi ſit infra annos 40. adjudicationis, non tenetur ex vi monitorii reſtituere, ex eo quia probabilis eſt opinio, quod adjudicatio infra dimidium juſti pretii ſit juſta, juxta ſuperius dicta.

Reſp. probabilitatem opinionis præfatæ, vel eſſe nullam, vel ita tenuem, ut ex Decr. Innoc. XII. *prop.* 3. *die* 4. *Martii* 1697. non ſufficiat, ut prudenter agamus. Imo ſi adjudicatio intra dimidium juſti pretii ſuas patitur difficultates, ut nonnulli timorati (teſte Tamb. *cit. n.* 26.) ſatisfacto per annuos fructus pretio una cum expenſis, &c. reſtituerint cenſuario ejus bona ſupra dimidium juſti pretii adjudicata; quid dicendum infra dimidium? Verum tamen eſt, quod præfati timorati id fecerint non ex juſtitia, ſed ex liberalitate.

147 Dico 2. in Regno Siciliæ adjudicatarium completo

pleto anno quadrageſimo a die adjudicationis, ſi creditum non ſit jam ſatisfactum, non teneri lato monitorio reſtituere, aut revelare.

Ratio eſt, quia in Regno Siciliæ per Ducem Sarmonetæ Proregem: ex conſilio, & voto totius Tribunalis Sacræ Regiæ Conſcientiæ Panormi, die 11. Decembris 1666. fuit edita Pragmatica, quam refert Franc. Magretti *in ſuis obſerv. ad* §. 9. *&* 10. tenoris ſequentis.

Nel remedio grazioſo non ſi dupplichi neſſun debito, peſo, o accollo, etiam che foſſe dovuto a ſe ſteſſo, ma ſolamente ſi dupplichi la ſomma, per la quale proceſſe l'eſecuzione, e le ſpeſe giudiciarie. Quale remedio non ſi poſſa tentare, ſe non fra quarant' anni, da contarſi dal giorno della poſſeſſione delle coſe aggiudicate.

Ubi eſt ſermo de læſione enormiſſima ſupra dimidium juſti pretii: nam pro ea remedium gratioſum conceditur.

148 Motivum autem recenſitæ legis fuit, quia pactum ad diſcurſum de vendenda ultimo & plus offerenti re debitoris credito obligata nedum eſt in Regno introductum in creatione cenſus, verum etiam eſt factum commune cæteris contractibus, ita ut etiam pro aliis creditis non cenſualibus ſoleant a debitoribus obligari bona cum pacto ad diſcurſum. Hinc cernens Princeps, quod per hujuſmodi adjudicationes infra dimidium juſti pretii cives ſpoliarentur bonis, & ex alia parte ex debitorum negligentia ſuſpenderentur credita, publico bono conſulens, ne credita ſuſpenſa remaneant, nec debitores graventur, media via incedens diſpoſuit, 1. ad favorem debitorum, ut intra annos 40. poſſint remedium gratioſum tentare, nempe ut ſatisfacto per ipſos credito, una cum expenſis, & legitimo intereſſe, ſtatim ipſis bona adjudicata reſtituantur.

149 Intereſſe ratiocinari ſolet ad ſeptem pro centum, debet tamen ſupponi eſſe verum, & reale, minime palliatum, aut fictum; ut communiter in materia de uſura diſcurrunt Theologi.

150 Secundo, ad favorem adjudicatariorum ſeu creditorum, diſpoſuit, ut annis 40. completis a die poſſeſſionis rerum adjudicatarum, non poſſint amplius debitores remedium gratioſum tentare, ſed earum impoſterum adjudicatarius remaneat dominus; idque in pœnam negligentiæ, & ob bonum commune, ob quod poteſt Princeps rerum dominia transferre. Paſqual. *in quæſt. mor. pag.* 3. Tamb. *tom.* 1. *lib.* 9. *tr.* 2. *c.* 5. §. 8. *n.* 14. & alii comm.

151 Tum quia pœnæ conventionales, dummodo ſint veræ, ac reales, & non ad palliandam injuſtitiam, aut uſuram, juſte, & licite apponi poſſunt a privatis perſonis in pluribus contractibus, etiam in mutuo; ut docet Scot. *in* 4. *diſt.* 15. *quæſt.* 2 §. *de ſecundo art.* nam pœna juſte imponitur inconſtanti, aut infideli, & cuilibet licet ſe ſervare indemnem; adeoque a fortiori imponi poteſt a Principe ob bonum publicum, cui privatum cedit.

152 Ex his ſequitur 1. quod ſi debitor factus ſit impotens ad ſolvendum debitum ante annum 40. & hac durante impotentia, accedat annus quadrageſimus, adjudicatarius non facit ſua bona adjudicata; ſed compenſato ex annuis fructibus credito cum expenſis, & intereſſe, tenetur ſtatim, & ſemper ea reſtituere domino, qui pariter etiam elapſis annis 40. ceſſante impotentia, habet jus ad tentandum remedium gratioſum; ratio eſt, quia pœna non incurritur, niſi præceſſerit culpa. Quod ſi factus ſit impotens, quia prodige vixit; tunc ſi prævidit ſe redditurum impotentem, accedente anno quadrageſimo, amittit bona adjudicata, & non poteſt amplius tentare remedium gratioſum, quia eſt in culpa. Secus ſi non prævidit, quia ad culpam requiritur prævicio. In foro tamen externo præſumitur prævidiſſe, & inde eſſe in culpa. Com.

153 Secundo ſequitur, quod adjudicatarius ſi ante annum quadrageſimum ex fructibus annuis boni adjudicati ſubcompenſaverit ſuum creditum, una cum expenſis, & intereſſe, teneatur in conſcientia ſtatim, & ſemper, etiam anno quadrageſimo quantumvis elapſo, bonum una cum reſiduis fructibus reſtituere domino, ſeu ſuo debitori, aut ejus hæredi, etiam eo non petente, & ante ſententiam judicis; quia tunc incipit eſſe injuſtus detentor & ſine ullo titulo; non enim retinet titulo emptoris, quoniam emptio immobilium cum læſione ſupra dimidium, eſt injuſta, & nulla, non obſtante pacto ad diſcurſum; quod pariter eſſe irritum, utpote nimis prodigum, cauſam depauperandi, & contra bonum publicum, diximus a *n.* 141. nec titulo compenſationis; quia hic facta compenſatione ceſſavit; nec alius eſt aſſignabilis titulus.

154 Nec poteſt dici, quod accedente anno quadrageſimo, & domino bona adjudicata non petente, adjudicatarius illa præſcribat; quia ad præſcribendum, ultra tempus præfinitum a lege requiritur titulus, & bona fides; in caſu autem nullus habetur titulus, ut modo eſt oſtenſum: non bona fides; quia ſcit jam ſe compenſaſſe, adeoque non valet illa præſcribere, quia poſſeſſor malæ fidei nunquam poteſt præſcribere. Com. hinc diximus, quod accedente anno quadrageſimo, & non jam compenſato, aut ſatisfacto credito, &c. adjudicatarius faciat ſua bona adjudicata, non ratione emptionis, nec ratione præſcriptionis, ſed ratione legis pœnalis a Principe latæ contra debitores negligentes, ut eorum exemplo alii ſint accuratiores ad ſolvenda debita.

155 Tertio denique ſequitur, quod etiam in Regno Siciliæ talis adjudicatio cum læſione ſupra dimidium non ſit juſta, ſi conſideretur ſub ratione emptionis, & venditionis ex pacto ad diſcurſum, ſed ſolum permittitur ſub ratione compenſationis, quatenus creditor non potens aliter recuperare ſuum creditum, retinet bona debitoris, uſquequo illud ex annuis fructibus ſibi compenſet; quo compenſato ante annum quadrageſimum, condemnatur a judice ad reſtitutionem prædii, & fructuum; imo in conſcientia illa reſtituere tenetur etiam ante judicis ſententiam, & debitore non petente.

156 Nec relata pragmatica dicit oppoſitum; ſolum enim diſponit, ut completo quadrageſimo anno, & non tentato remedio gratioſo, ac non ſatisfacto credito, in pœnam negligentiæ non poſſit debitor amplius illud tentare: non diſponit autem, quod adjudicatio in ratione emptionis fuerit juſta, & quod compenſatio ex annuis fructibus credito, non teneatur adjudicatarius bona adjudicata reſtituere.

157 Imo tam diſplicet Principi, cives per hujuſmodi adjudicationes ſpoliari bonis, ut in adjudicationibus factis cum læſione infra dimidium juſti pretii, in quibus datur quadrimeſtre ad redimendum, peti, & concedi ſoleat a Principe proroga io termini ad redimendum.

QUÆRES XV.

158 *An ex vi monitorii de reſtituendis, aut revelandis fiſco bonis hæretici, retinens quoddam ejus creditum, teneatur fiſco reſtituere?*

Sciendum eſt, unam ex pœnis hæreſis formalis eſſe confiſcationem bonorum hæretici a die commiſſi criminis; quæ confiſcatio eſt tam juris civilis, quam Canonici in pluribus locis, apud Bordon. *in Trib. fidei cap.* 12. *de Pœnis hæreticor.* præſertim *ex cap. Cum ſecundum* 19. *de hæretic. in* 6. *Et rerum proprietate hoc ipſo privetur, & fiſco rerum & ſpecierum dictarum proprietas acquiritur, &c. bona hæreticorum ipſo jure decernimus confiſcata: confiſcationis tamen hujuſmodi executio, vel bonorum ipſorum occupatio fieri non debet, niſi prius ſententia ſuper eodem crimine fuerit promulgata.*

159 Quæ confiſcatio eſt pœna latæ ſententiæ, quæ ipſo jure incurritur; non eſt autem executioni danda, niſi poſt ſententiam commiſſi delicti; quod eſt commune omnibus pœnis latæ ſententiæ, quæ ſemper intelliguntur ſecuta ſententia declaratoria delicti; unde hæreticus patrato delicto amittit proprietatem ſuorum bonorum, non tamen poſſeſſionem, & uſum, niſi poſt ſententiam commiſſi delicti.

160 Hinc donationes, & aliæ alienationes bonorum ab hæretico factæ a die commiſſi delicti ante diem ſententiæ valent, at non ſunt firmæ, ſed reſcinduntur a fiſco, niſi ſint factæ ob neceſſitatem vitæ propriæ, & ſuorum, & pro collocandis filiis, Bordon. *cit. n.* 113. Diana *in Sum. verb. Hæretic. pœnæ, n. 7.* quia licet a die commiſſi delicti ante ſententiam hæreticus ſit ſuorum bonorum poſſeſſor, non eſt eorum dominus; & propterea ſtatim ac habetur cognitio delicti, ſolet fiſcus inventarium facere; & qui bona ſic alienata retinet, debet ea poſt ſententiam fiſco reſtituere, quia ipſo jure, ſtatim ac fuit commiſſum delictum, fuerunt fiſco confiſcata ſecundum proprietatem.

161 Nomine bonorum confiſcatorum veniunt bona, quæ realiter de præſenti habebat hæreticus, quando commiſit delictum; unde

162 Primo, non veniunt bona, quæ poſt delictum acquirit ante ſententiam, quia non dicuntur præſentia, ſed futura, Bord. *cit. n.* 114. ex multis contra Boſſium, qui vult etiam ſubdi fiſco. Dixi *poſt delictum*, hoc eſt poſt pœnitentiam, ſed ante ſententiam acquiſita; quia pro eo tempore, quo durat hæreſis, bona tunc acquiſita ipſo jure ſubjiciuntur fiſco, quoniam durat cauſa confiſcationis; unde ſi Petrus patravit hæreſim formalem die 1. Januarii & in ea perſeveravit uſque ad diem 1. Februarii, quo die eum pœnituit, tunc bona uſque ad diem 1. Februarii, acquiſita ante pœnitentiam cedunt fiſco, non obſtante, quod ſententia delicti commiſſi detur, v. grat. die 1. Auguſti, quia ſententia retrotrahitur ad diem commiſſi delicti, bona vero acquiſita a die 1. Februarii poſt pœnitentiam non cedunt fiſco. Tancred. *tom.* 5. *tract.* 4. *qu.* 11. *n.* 4.

163 Fructus autem ex bonis, quæ fiſco cedunt, percepti tempore medio inter diem patrati delicti, & ſententia, ſunt ipſius hæretici; quia fructus ſunt poſſeſſoris, *l. fructus, §. ex diverſorum, ff. de rei vendicat.* data vero ſententia, fructus, quos non conſumpſit, ſunt fiſci. Bord. *cit. n.* 112.

164 Secundo, non venit hæreditas delata hæretico, ſed non jam adita ante commiſſum crimen, Bordon. *cit. num.* 115. quia hæreditas ſine aditione non tranſit ad hæredes; unde non venit inter bona præſentia.

165 Hac ratione legitima filii hæretici viventibus parentibus, non competit fiſco, quia non eſt jam acquiſita: ſed eſt ſimpliciter patris, etiamſi filio legitimam aſſignaſſet. Bord. *cit. n.* 116.

166 Tertio, non veniunt bona fideicommiſſo ſubjecta, aut alienari prohibita, caſu, quo teſtator prohibuerit alienationem in favorem alterius a delinquente, & præſertim quando teſtator, aut inſtitutor utitur his, vel ſimilibus verbis: *ut eo ipſo delinquens amittat bona cum omnibus ſuis commoditatibus*, Dian. *part. 4. tract. 8. reſolut.* 60. Bordon. *citat. num.* 117. Carena *part. 2. titul.* 1. *de hæreſi, num.* 155. quia ſubſtituti non ſuccedunt in ea bona ex perſona ipſius hæretici, ſed ex perſona propria, & ut vocati in caſu delicti ab ipſo inſtitutore, ſeu teſtatore, qui cum ſupponatur primus acquiſitor, poteſt in inſtitutione hæredis, &c. apponere vincula, & conditiones, quæ ipſi placent: & tunc in cauſa delicti hæreſis, &c. bona, & hæreditas non cedunt fiſco, ſed ſubſtitutis pariter & eorum fructus tranſeunt ad ſubſtitutos, ad quos poſt delictum tranſit dominium bonorum, ſeu hæreditatis.

167 Quarto, non ſubjicitur fiſco Majoratus; quia filius non ſuccedit ad illum jure paterno, ſed propria perſona immediate, 5. Nec fiſco ſubjicitur ob delictum patris peculium caſtrenſe, vel quaſi caſtrenſe filii: quia eſt filiorum quoad proprietatem, uſumfructum, & adminiſtrationem. Neque dictum periculum ob delictum filii ſubjicitur fiſco in damnum patris, 6. Non ſubjicitur fiſco ob delictum patris peculium adventitium, & profectitium filii: quia quoad proprietatem eſt filii, & licet uſusfructus ſit patris, in caſu tamen ejus hæreſis, filius fit ſui juris, ac proinde liberam habet adminiſtrationem; nam uſusfructus ſequitur proprietatem. E converſo in caſu delicti filii proprietas peculii adventitii, & profectitii, unitur cum uſufructu patris. Hæc Bord. *citat. n.* 120. ex pluribus Doctoribus, & juribus.

168 Bona caſtrenſia ſunt, quæ filiusfamilias occaſione militiæ acqnirit, & quod eſt ei a patre, aut ab alio donatum, dum militiam agit, ſive in terra, ſive in mari. Quaſi caſtrenſia ſunt, quæ filiusfamilias acquirit ex publico munere, v. gr. advocati, medici, &c. ex artium liberalium profeſſione, ex regis liberalitate, aut ex propria parſimonia: Item quæ Clericus acquirit ratione Clericatus, Sacerdotii, vel ex ſui beneficii reditibus; nam bona, quæ laico ſunt adventitia, Clerico ſunt quaſi caſtrenſia. Bona adventitia ſunt illa, quæ filiusfamilias acquirit non ex patre, aut propter patrem, nec ex officio publico, ſed aliunde, verbi gratia, a matre, ab avis maternis, ab extraneis, ex nuptiis, aut ex proprio labore, & induſtria. Bona denique profectitia ſunt, quæ ex pecunia, aut bonis paternis per filiumfamilias acquiruntur, dummodo caſtrenſia, vel quaſi caſtrenſia non ſint.

169 Dos uxoris ſcienter cum hæretico contrahentis cedit fiſco, *ex cap. Decrevit* 14. non ſic bona paraphernalia, hoc eſt præter dotalia uxoris. Nec bona viri ſcienter cum hæretica contrahentis. Quia jus loqu tūr de fœminis, & de dote, ſtante ſcientia. Diana *in ſum. verb. Hæret. pœnæ, num.* 6.

170 Bona Clericorum, ſi ſint patrimonialia, aut acquiſita propria induſtria, vel titulo Officii Sacerdotalis, pro Miſſis, adminiſtratione Sacramentorum, &c. ſubjiciuntur fiſco Eccleſiaſtico, quia ſunt tranſitoria etiam ad extraneos; nam Clerici poſſunt ea illis relinquere, *ex cap. Quia nos, de teſtam.* minime, ſi ſint beneficia Eccleſiaſtica, quia hæc ſub excommunicatione reſervata prohibentur confiſcari, ex Clem. II. *de hæret.* ſed ipſo jure vacant. Fructus etiam beneficiorum prohibentur confiſcari, *ex capit. Excommunicamus* 14. §. *Damnamus, de hæret.* ſed applicari debent Eccleſiis, quarum ſunt beneficia. Bona vero acquiſita ex fructibus. ſeu pecuniis beneficiorum, ſubjiciuntur fiſco; quia de illis Clerici poſſunt diſponere. Ita Bord. *citat. a n. 127 cum multis.*

171 Bona Religioſi hæretici non ſubjiciuntur fiſco, quia nihil habet proprii, ſed ſolum uſum facti; & illorum proprietas ad Monaſterium in communi ſpectat, vel ad Sanctam Sedem, aut ad ipſos dantes, pro Minoribus de Obſervantia. Bord. *citat. n.* 132.

172 His neceſſario præmiſſis, difficultas procedit de bonis confiſcalibus, & quæ cedunt fiſco, ſive Eccleſiaſtico Inquiſitorum, Epiſcoporum, aut regio, juxta varias Regionum conſuetudines: minime de illis, quæ non cedunt fiſco: ea enim non tenetur delinquens ex vi monitorii reſtituere, ſed poteſt occultare.

173 Reſp. igitur cum Tancr. *cit. n.* 1. conſideranda eſſe verba monitorii; ſi enim dicat: *Ut qui retinet bona mobilia, vel immobilia Petri hæretici, ea reſtituat fiſco*: retinens creditum hæretici non tenetur ſolvere fiſco, ſed poteſt illud ſolvere ipſi hæretico creditori. Si vero dicat: *Ut qui retinet bona Petri hæretici, ea reſtituat fiſco:* retinens ejus creditum, tenetur illud reſtituere fiſco. Ratio primi eſt, quia creditum non comprehenditur ſub nomine mobilium, vel immobilium, ſed conſtituit tertiam ſpeciem diſtinctam bonorum, in-

tra

tra quam ſunt jura, & actiones, *ex l. a Divo Pio, §. in venditione, ff. de recup.* Carus, Farinac. apud Tancred. Ratio ſecundi, quia *bonum* eſt genus ad dictas tres ſpecies, genus autem comprehendit ſpecies, *ex l. ſi ademptis, Cod. in ſent. paſſ.*

174 Eadem veniunt reſpective dicenda de bonis confiſcatis ob crimen læſæ majeſtatis, aut ob alia delicta, juxta jura propria Regnorum.

QUÆRES XVI.

175 *Petrus rem a ſe reſtituendam conſignavit probo Confeſſario, aut viro fideli, ut eam traderet domino, mediator autem rem non reſtituit, vel quia amiſit, vel quia pro ſe ſurripuit, hinc tranſacto tempore, & reſtitutione non facta, dominus monitorium obtinuit: An teneatur Petrus iterum ex vi monitorii reſtituere, & qui eum ſcit, revelare?*

176 Circa reſtitutionem factam per intermediam perſonam fidelem, quæ tamen non reſtituit, quia amiſit, aut pro ſe ſurripuit, commune eſt quod, ſi res ſit debita ex re accepta, aut ex contractu, v. gr. depoſiti, locati, &c. & ſit debita in individuo, puta idem equus, eadem veſtis; non tenearis amplius reſtituere, ſi id fuit ſine tua culpa theologica gravi; quia ad nil ex re accepta, aut contractu obligaris, niſi ad diligentiam moralem, quam egiſti, dum uſus es viro putato probo, & fideli, & res domino perit.

177 Eadem ratione, ſi res ex re accepta aut contractu non ſit debita in individuo, ſed in ſpecie, aut æquivalenti, ut ſi tibi fuit commodatum triticum, pecunia, &c. teneris iterum reſtituere, quia res periit in manu mediatoris, & domino perit. Tamb. *tom.* 1. *lib.* 8. *tract.* 4. §. 5. *num.* 6. Excipe, niſi non potueris perſonaliter reſtituere ſine infamia, quia tunc diſcurrām, ut de injuſta acceptione.

178 Difficultas eſt, ſi debitum ſit ex injuſta acceptione, ſeu ex delicto. In qua re duæ ſunt opiniones, Prima affirmat te obligari iterum reſtituere, ſive res ſit debita in individuo, ſive in ſpecie, quia ſemper in te remanet radix obligans ad reſtitutionem, nempe injuſta acceptio. Nec creditor debet damnum pati ob delictum debitoris. Neque creditor conſenſiſſe præſumitur ad illam tranſmiſſionem per perſonam quantumvis fidelem, niſi ſub conditione, quod cum effectu ipſi res tranſmiſſa reddatur. Toletus, Lazar. *de monit.* Navarrus, de Lugo, & alii apud Dianam *part.* 2. *tractat.* 17. *reſ.* 2.

179 Secunda opinio negat, te amplius ad aliquid obligari. Ita expreſſe Scotus *in* 4. *diſt.* 15. *quæſt.* 2. §. *De quarto, litt. FF.* quem ſequuntur Diana *citat. & part.* 10. *tr.* 16. *reſ.* 97. Rodr. Filliuc. Cenedo, & alii apud Tamb. *cit.* quia (ait Scotus) *quando ablatio fuit occulta, tunc non tenetur ablator ſe prodere, nec per conſequens per ſeipſum reſtituere, ſed per aliam perſonam ſecretam, & fidelem; & expedit, quod per Confeſſorem, quia ſibi eſt crimen detectum in confeſſione, & de ejus fidelitate, quod reſtituat, fidei ſuæ commiſſum, ſatis debet credi.*

Unde, ſi perſona intermedia non reſtituat, ſed rem amittat, aut ſit inconſtans, & pro ſe ſurripiat, onus reſtituendi transfertur ad ipſum, & ceſſat in fure, quia hic fecit, quantum in ſe potuit, & debuit; non enim tenebatur reſtituere cum ſui infamia. Cujus ratio a priori deſumitur ex conſenſu rationabiliter præſumpto domini; ſicut enim fur & debitor ad nil amplius teneretur, ſi ex conſenſu expreſſo creditoris, de reſtituendo per intermediam perſonam, rem reſtituendam traderet intermediæ perſonæ, quæ tamen pro ſe ſurriperet; ita ad nihil tenetur, ſi id faciat ex conſenſu tacito creditoris, quoniam taciti & expreſſi conſenſus eadem eſt vis, quia tacitus creditoris conſenſus habetur in caſu, quo debitor, ſeu fur non poteſt perſonaliter ſine periculo infamiæ reſtituere.

180 Suadetur aliis exemplis, & 1. Si fur occultus non poteſt ſine infamia rem ablatum eamdem in individuo reſtituere, ſatisfacit reſtituendo per æquivalens, nempe pretium, 2. (ait Scotus) ſi non poteſt ſtatim ſine infamia reſtituere, ſufficit, quod habeat voluntatem reſtituendi, cum primum opportune poteſt; quo tempore non eſt injuſtus detentor, licet prius fuerit injuſtus acceptor, & detentor, quia tunc retinet volente tacite domino; quod ſi ſit invitus, eſt irrationabiliter invitus; nam non poteſt rationabiliter intendere, quod fur occultus cum ſui infamia reſtituat; ſed conſentire debet, ut reſtituat, cum primum opportune poteſt: injuſtus autem acceptor, aut detentor dicitur, cum accipit, aut retinet invito rationabiliter domino; ita in re noſtra. His præmiſſis.

181 Reſp. 1. Si res ſit debita ex re excepta, aut contractu, & ſit debita in individuo, non tenetur Petrus ex vi monitorii reſtituere, nec qui eam ſcit, revelare. Bene vero, ſi ſit debita in ſpecie, aut æquivalenti, quia in 2. caſu monitorium ſupponit in Petro onus ad reſtituendum, non ſic in primo, *ut in numer.* 176. & 177.

182 Reſpond. 2. Si Petrus eſt debitor ex delicto, nec tenetur amplius ex vi monitorii reſtituere; nec qui eum ſcit, revelare, Diana *part.* 10. *citat.* & Tancredi *tom.* 5. *tract.* 4. *quæſt.* 16. quia probabilis eſt ſententia, quod fur, & debitor ad nil amplius teneatur, ſi ad vitandam infamiam rem tradidit viro probo, & fideli, ut eam conſignaret domino; ille autem amiſit, aut fuit inconſtans, & pro ſe ſurripuit.

QUÆRES XVII.

183 *Paulus, ne creditores ſuum prædium adjudicarent, illud vendidit in confidentia Petro. An lato monitorio de revelandis bonis Pauli, teneatur Petrus prædium revelare?*

Reſpond. teneri, ſi facta correctione, Paulus non velit ſatisfacere creditoribus, & nullum ipſi ſequatur notabile damnum, Bonacin. *tom.* 1. *diſp.* 6. *de onere denunc. punct.* 1. §. 6. *num.* 7. quia eſt particeps peccati Pauli; nam quamdiu non manifeſtat, eſt cauſa, cur Paulus non ſolvat; ſicut cenſetur cauſa peccati, qui occultat bona ſibi a fure ad cuſtodiendum tradita.

Unde, qui occultant bona, ne ob æs alienum, vel ob delictum patratum, capiantur a creditoribus, aut a fiſco, tenentur ex vi monitorii revelare; quia talia bona non poſſunt occultari, aut retineri in fraudem creditorum, & fiſci, quibus de jure ſunt applicata. Item dic de contractibus ficte initis in fraudem creditorum, vel fiſci.

QUÆRES XVIII.

184 *Petrus detinens bona Pauli, promulgato monitorio de reſtituendo intra quindecim dies, octava die ex malitia ſe reddidit impotentem, diſſipando bona Pauli, duodecimo tamen die ſe pœnituit facti: An incidat in cenſuram?*

185 Certum eſt, quod ſi facti non pœniteat intra terminum, peccet ſtatim ac commiſit culpam contra Superioris præceptum, & incidat in cenſuram, non ſtatim ac committit culpam, ſed elapſo termino præfixo, non antea. Difficultas eſt, ſi pœnitentia intra terminum intercedat?

186 Prima opinio affirmat, quod incidat in cenſuram, elapſo termino, Raynaudus *de Monit. part.* 1. *cap.* 2. *quæſt.* 3. Suarez *de cenſ. diſp.* 20. *ſect.* 2. *n.* 16. quia cenſura incurritur ex vi prioris cauſæ jam datæ. Hinc, ſi Petrus vulneravit lethaliter Paulum, & ante ejus mortem facti pœniteat, adhuc evadit irregularis ſecuta morte.

187 Secunda opinio, quam ſequor, negat, quod incidat in cenſuram elapſo termino. Tancredi *tom.* 5. *tr.* 4.

tract. 4. *qu.* 13. quia cenſura in monitorio fertur contra non reſtituentem culpabiliter intra terminum præfixum; ille vero, quem intra terminum culpæ, qua factus eſt impotens, pœnituit, accedente termino, non omittit reſtitutionem culpabiliter; adeoque non incidit in cenſuram.

Confirmatur. Quia cenſura lata in monitorio non retrotrahitur ad tempus commiſſi delicti, ſed concernit culpam mortalem in termino præfixo, quæ non habetur in caſu; igitur neque cenſura, quæ quidem culpam mortalem requirit.

188 Non obſtat, quod præceſſerit culpa; quia ſe ex malitia impotentem reddidit; quia mala voluntate retractata, omiſſio reſtitutionis procedit ex priori culpa ſolum materialiter, formaliter vero ex impotentia. Sicut, ſi poſt datam cauſam pollutionis, retractetur prava voluntas per pœnitentiam, pollutio ſequens in ſomno non eſt culpabilis, ſed cenſetur involuntaria.

189 Ad cauſam de vulnere lethali, & irregularitate, clara eſt diſparitas; quia irregularitas contrahitur ex homicidio culpabiliter poſito, ex cauſa data, & adhuc influente in mortem; hæc autem cenſura contrahitur non ob impotentiam culpabiliter poſitam, ſed ob omiſſionem reſtitutionis culpabilem in termino præfixo; & quia omiſſio reſtitutionis in termino præfixo, pœnitentia ſuppoſita, non eſt cum culpa, ideo non contrahit cenſuram,

QUÆRES XIX.

190 *Antonius ſcit Petrum intra terminum ex malitia ſe reddidiſſe impotentem, nec pœnituiſſe: An teneatur eum ex vi monitorii revelare?*

RESp. Non teneri, Tancr. *cit.* quia ceſſavit finis denunciationis a judice in monitorio intentus. intenditur enim ſatisfactio partis læſæ, non punitio delicti commiſſi; & quia ſtante impotentia etiam culpabiliter impoſita, ſatisfactio haberi non poteſt; igitur ceſſat finis. Tum quia monitorium præcipit ut reveletur injuſtus detentor bonorum Pauli: in caſu autem revelans, non revelaret injuſtum detentorem, ſed delictum quo ſe reddidit impotentem: quod eſt aliud ab eo, quod intenditur.

Ex his colliges, impotentiam phyſicam aut moralem ad revelandum, & reſpective ad reſtituendum, excuſare a cenſura. Impotentia moralis habetur, quando quis revelare non poteſt ſine gravi infamia, gravi incommodo, aut damno. In reſtitutione vero requiritur, ut damnum, quod timetur, notabiliter præponderet bono alterius; *ut in num.* 114.

QUÆRES XX.

191 *Paulus, ad cujus inſtantiam latum eſt monitorium, prorogavit terminum ad alios quindecim dies. An Petrus hoc non obſtante, adhuc in primo termino, ſi non reſtituat, aut revelet, incidat in cenſuram? Et ſi non incidit in primo termino, an incidat in ſecundo?*

192 QUoad 1. partem. Reſpond. tamquam certum, quod ſicut de conſenſu partis poteſt cenſura tolli, ſi pars remittat debitum intra terminum in monitorio præfixum, ita poteſt ſuſpendi, etiam neſciente judice, Leander *de Cenſur. tract.* 1. *diſput.* 4. *quæſt.* 19. & Tancr. *tom.* 5. *tract.* 4. *quæſt.* 8. *num.* 1. quia cum monitorium ſit latum in gratiam partis petentis, judex, ſicut non intendit ligare cenſura quos pars non intendit, ita neque quando pars non intendit. Tum quia judex nil aliud intendit, niſi partes ad concordiam reducere, *l.* 1. §. *poteſt autem quas*, *ff. de nov. oper. nunc.*

193 Sit exemplum de juramento promiſſorio, quod licet ſit præſtitum parti, nempe homini, principaliter obligat Deo, & tamen poteſt pars illud in totum remittere, aut ejus obligationem ultra tempus præfixum ſuſpendere; in quo caſu jurans nec peccat, nec abſolutione indiget, quia etiam Deus illud cenſetur remittere; in quantum in partis gratiam acceptavit. Præterea per partis conſenſum ceſſat contumacia; cenſura autem non incurritur, niſi ob contumaciam.

194 Dixi, ſi pars remittat debitum intra terminum in monitorio præfixum, quia ſi illud remittat elapſo termino, cenſura non evitatur, quia jam contracta ſupponitur, ac proinde nonniſi abſolutione remittitur.

195 Quoad 2. partem, certum eſt, quod ſi prorogatio primi termini fiat de conſenſu, & authoritate judicis, elapſo ſecundo termino, ille, contra quem eſt latum monitorium, incidat in cenſuram, quia terminus a judice prorogatur cum acceſſoriis.

196 Sed difficultas eſt, ſi prorogatio termini ſit facta de ſolo conſenſu partis, neſciente judice.

Prima opinio negat, debitorem, elapſo ſecundo termino prorogationis, incidere in excommunicationem; & pariter eum, qui elapſo termino prorogationis debitorem non revelat. Tancredi *tom.* 5. *tract.* 4. *quæſt* 8. & nonnulli apud ipſum, & Leandrum *citat. quæſt.* 20. *&* 21. Ratio potiſſima, quia licet pars poſſit cenſuram indirecte ſuſpendere, prorogando terminum, neſciente judice; non poteſt tamen ita illam ſuſpendere, ut elapſo termino prorogationis incurratur, quia hoc eſt actus juriſdictionis, qui judici competit, non parti, *leg. Privatorum*, *C. de juriſdict. omn. Judic.*

197 Secunda opinio affirmat incidere abſque novo conſenſu judicis, Leander *citat. quæſt.* 21. quia judex non præfixit terminum ad finiendum præceptum; ſed ad finiendam permiſſionem differendi impletionem præcepti, niſi alias accedat conſenſus partis; quæ ſi intra terminum monitorii proroget terminum, ſuſpenditur impletio præcepti, & cenſura uſque ad ſecundum terminum prorogationis, quo elapſo, cenſura incurritur ex conſenſu virtuali judicis, quatenus finitur conditio, ſub qua fuit cenſura lata; unde incurritur ex vi prioris conſenſus judicis virtualiter per allatam conditionem implicitam permanentem uſque ad terminum prorogatum.

Unde pars, quæ neſciente judice, prorogavit, per hoc, quod elapſo ſecundo termino cenſura incurratur, non dicitur exercere actum juriſdictionis. 1. Quia cenſura non incurritur, niſi ex vi prioris ſententiæ, & ex conſenſu virtuali judicis, ac proinde ex authoritate illius. 2. Quia pars prorogando, terminum non ſuſpendit, nec dilatat cenſuram directe, ſed indirecte per ſubtractionem materiæ, quæ eſt obligatio debitoris; quod non eſt actus juriſdictionis, ſed dominii circa illam materiam.

198 Utraque opinio eſt probabilis.

QUÆRES XXI.

199 *Civis Panormitanus, qui furtum commiſit, non jam elapſo termino monitorii, ſe tranſtulit ad Diæceſim Montis Regalis, animo ibi perpetuo habitandi, aut manendi majori parte anni: An, elapſo termino, incurrat cenſuram contra non reſtituentes Panormi latam?*

200 CErtum eſt. 1. Non ſubditum ferentis monitorium non ligari monitorio, aut cenſura, ac proinde non teneri ſub cenſura ad revelandum; quia actus juriſdictionis exerceri non poteſt in non ſubditum, quoniam ſubjectio, & juriſdictio ſunt correlativa.

201 Certum eſt. 2. Hic non eſſe ſermonem de cenſura lata per modum ſtatuti, ſeu legis aliquid prohibentis in futurum; v. gr. ſi quis furetur calicem, ſit excommunicatus: hanc quidem non incurrit, qui antequam peccet, mutat forum, ſeu territorium, licet poſtea mutato foro, id faciat, quia non eſt jam ſubditus prioris judicis, ac proinde non ligatur ejus præceptis, aut cenſuris: ſed ſermo eſt de cenſura lata per monitorium,

rium, quod non habet rationem legis, ſed ſolius præcepti tranſitorii, *ut in n* 49. His ſuppoſitis,

202 Reſp. Incurrere, Bonac. *tom.* 1. *diſp.* 6. *de Denunciat.* § 2. *n.* 2. Leander *de Cenſur.* 1. *diſp.* 4. *q.* 22. ratio eſt. 1. Quia remanet ſubditus ratione delicti, & per monitorii citationem juriſdictio perpetuatur, *C. Propoſuiſti de foro competenti*. 2. Quia ubi judicium eſt inceptum, ibi finiri debet, *ff. de judiciis*; ac proinde ille, etiam mutato foro, remanet ſubditus prioris judicis ſecundum quid, nempe ſecundum illam cauſam.

QUÆRES XXII.

203 *An qui ſcit delinquentem, & poſt promulgationem monitoris intra terminum præfixum incipit eſſe ſubditus illius ſuperioris, qui tulit monitorium, ligetur monitorii contra ſcientes ad revelandum delinquentem lato?*

REſp. Ligari, ſi monitorium ſit generaliter latum, ſed computato æquali termino inchoando a die, quo ſit ejus ſubditus, & habet ſcientiam: *ut in n.* 165. Bonac. *cit. n* 1. & alii apud Dian. *part.* 5. *tract.* 9. *reſol.* 36. quia eſt vere ejus ſubditus, tempore quo ejus urget præceptum.

204 Negativam tamen ſententiam probabilem putat Diana *part.* 5. *tract.* 9. *reſol.* 36. quia ſententia referenda eſt ad tempus, quo pronuntiatur; adeoque ſolum habet vim contra eos, qui tunc erant ſubditi.

205 Illud mihi verum eſt, quod ſi iſte non ſit jam factus ſubditus, quatenus non jam domicilium acquiſivit, ſed ſit ut alienigena, non ligetur monitorio, aut cenſura, etiam ſi monitorium fuerit tempore, quo jam reperiebatur in loco: quia nullo pacto eſt ſubditus, nec ratione perſonæ, nec ratione delicti; non enim ipſe delictum commiſit.

206 A fortiori Advenæ & Peregrini in aliquo loco per tranſitum commorantes non ligantur cenſuris, per modum legis, ſeu ſtatuti latis, pro culpis futuris vitandis, ſi ibi committant delicta, quibus ſunt annexæ cenſuræ, Diana *cit.* nam, ut quis eas incurrat, debet eſſe ſubditus ratione perſonæ, & domicilii.

207 Secus eſt dicendum de cenſura lata per monitorium, quod habet rationem præcepti tranſeuntis; advena enim delinquens in territorio Epiſcopi extranei ligatur ejus monitorio, & incurrit cenſuram, nedum dum ibi manet, ſed etiam in propria Diœceſi, ſi poſt citationem, ſeu publicationem monitorii diſceſſit, quia evaſit ſubditus Epiſcopi extranei ratione delicti: *ex cap. ultim. de foro competenti*, Diana *part.* 5. *tract.* 9. *reſol.* 32. *&* 36.

208 Imo, poſtquam dictus advena delictum commiſit, e loco diſceſſit ante publicationem monitorii, & rediit ad propriam diœceſim; tunc Epiſcopus proprius requiſitus ab Epiſcopo loci, ubi fuit commiſſum delictum, tenetur delinquentem citare, *ex cap. fin. de foro compet.* & tunc, ſi non obediat, cenſuram elapſo termino incurret, Diana *cit.*

QUÆRES XXIII.

209 *Petrus Civis Panormitanus, poſtquam commiſit furtum Panormi, ſciens Archiepiſcopum Panormitanum proceſſurum ad monitorium, ne citaretur, ſtudio aufugit ad Diæceſim Montis Regalis: An poſſit ibi ab Archiepiſcopo Panormitano citari?*

PRima opinio affirmat, poſſe Epiſcopum per nuncium aut litteras citare ſubditum, qui poſt patratum delictum ad aliam diœceſim aufugit, ita ut comparere debeat, & ſi ſit contumax, elapſo termino, incurrat cenſuram, Laym. Boſſius, & alii apud Dian. *part.* 5. *tract.* 9. *reſ.* 34. 1. Quia citatio non eſt actus judicialis. 2. Quia licet citatio ſit actus judicialis, ejus tamen executio per nuncium judicialis non eſt, ac proinde decreta citatione in proprio territorio, executio nuncii fieri poteſt in alieno. 3. Quia Epiſcopus proprius per citationem ſui ſubditi in territorio alieno non lædit territorium alienum, quia nulla ſit cauſæ cognitio in territorio alieno; nam vel delictum eſt ita publicum, ut non requirat cauſæ cognitionem, vel ſi requirat, citatio ſit in territorio alieno, effectus vero citationis confertur in Diœceſi Epiſcopi citantis. 4. Quia certum eſt, quod poſſit Epiſcopus excommunicare ſubditum in alieno territorio exiſtentem, pro delicto in proprio territorio commiſſo; igitur certum eſſe debet, quod poſſit illum in alieno territorio citare; nam cenſura eſt invalida, ſi non præcedat monitio, ſeu citatio.

210 Reſp. non poſſe Epiſcopum ſuum ſubditum in alieno territorio citare, niſi ubi adſit conſuetudo ibi citandi. Diana *cit.* Avila, Hurt. & alii nonnulli apud ipſum. Ratio eſt; quia Epiſcopus non poteſt exercere juriſdictionem in alieno territorio, *ex cap. final. de Conſtit. cap. Epiſcopum* 9. *quæſt* 2. ex Clem. I. *de foro competent.* Citatio autem, ſive conſideretur, ut pronunciatur a judice in proprio territorio, ſive ut intimatur per nuncium, eſt actus judicialis, & uſus juriſdictionis, & dicitur fundamentum judicii. Ita Giurba con aliis juriſconſultis *conſil.* 89. *n.* 22. *ex leg. Cum Clericus, & alibi.* Hinc in Clementina Paſtorali, *de ſent. & re judic.* decernit Pontifex judicem non poſſe aliquem in alieno territorio citare.

211 Ex his patet ſolutio ad 1. 2. *&* 3. *in oppoſitum*.

212 Ad 4. Certum quidem eſt, poſſe Epiſcopum excommunicare ſubditum in alieno territorio exiſtentem pro delicto in proprio territorio commiſſo. Hoc autem non impeditur per hoc, quod non poſſit Epiſcopus eum in alieno territorio citare, quia poteſt requirere conſenſum Epiſcopi extranei, ut permittat citationem, per nuncium, aut litteras, vel ut ipſe per ſuos miniſtros notificet delinquenti monitorium a proprio Epiſcopo latum; quem conſenſum, ſicut denegare non poteſt circa ſubditum proprium, qui in alieno territorio deliquit: *ut in n.* 108. a fortiori negare non poteſt circa ſubditum alterius. Verum tamen eſt, quod tali conſenſu injuſte denegato, citatio ſit invalida.

Item ſuppetit alius modus citandi. Sufficit enim, ut ſubditus citetur in domo propria, quam in territorio habet, aut in loco publico ejuſdem territorii, dimiſſis, & affixis ibi monitorii copiis; quæ citatio ita ſubditum arctat, & afficit, ac ſi fuiſſet perſonaliter facta. Melphi *in tract. crim. verb.* Reus, & contumacis condemnatio. Cujus ratio deſumitur *ex Reg. juris, Dolus & fraus nemini patrocinantur*. Alioquin liberum eſſet ſceleſtis, Epiſcoporum poteſtatem contemnere, & ab eorum juriſdictione quo ad delictorum punitionem ſe eximere; nam Civis Panormitanus, qui poſtquam delictum Panormi commiſit, malitioſe aufugit ad Diœceſim Montis Regalis, ne citaretur a proprio, a nullo Epiſcopo excommunicari poſſet, ſed ſolum a Papa; non quidem ab Archiepiſcopo Montis Regalis; quia non eſt ejus ſubditus, nec ratione perſonæ nec ratione delicti; neque ab Archiepiſcopo Panormitano, quia nullo modo poſſet ab iſto citari, adeoque poſſet libere utrumque contemnere.

213 Dicendum eſt igitur; quod poſſit Archiepiſcopus Panormitanus ſuum ſubditum, qui poſt delictum aufugit, uno ex recenſitis duobus modis citare, & eum contumacem valide excommunicare.

PETES

214 *Quid dicendum de Superioribus Regularibus quoad ſuos ſubditos?*

REſpond. Superiores Regulares poſſe ſuos ſubditos per monitorium citare, & cenſuris ligare, ubicumque ſciverint eos extra eorum territorium reperiri, ſive deliquerint extra, ſive intra eorum territorium,

ſed malitioſe aufugerint. Villalobos *tom. 1. tract. 16. diff. 16. n. 6.* Diana *part. 5. cit. reſol. 34.* Pelliz. *tom. 2. tract. 9. cit. 3. n. 65.* Peyr. & alii innumeri apud ipſos.

215 Ratio eſt, quia Monachus, ubicumque eſt, ſemper eſt ſub juriſdictione Abbatis, quem vice Dei ſupra caput ſuum impoſuit, *ex cap. Statuimus 19. q. 3. & cap. Si religioſus, de elect. in 6.* & licet ſit extra clauſtrum, fictione tamen juris, cenſetur eſſe ſemper in clauſtro, Innoc. & Abbas, apud Pelliz. *cit.* Unde Doctores concludunt, Superiores Regulares nullum habere territorium, ſeu habere totum mundum pro territorio, ac proinde poſſe ubique in ſuos ſubditos propriam juriſdictionem exercere, eoſque fugitivos ubique capere, non implorato judicis ſæcularis, aut Epiſcopi brachio.

216 Hinc Pelliz. *cit. n. 66.* habet, *Magnam eſſe diſparitatem inter Epiſcopum, & Prælatum Regularem (quod ſpectat ad præſentem materiam) ſiquidem Epiſcopus habet immediate juriſdictionem in territorium, & ratione hujus in perſonas, quæ proinde non ſunt ei ſubjectæ immediate per ſe, ſed ſolum ratione domicilii, beneficii, aut officii, quod habent in ejus diœceſi: quod vel inde conſtat, quia ei poſſunt ſupradicta relinquere, etiam invito Epiſcopo, ſeque transferre ad aliam diœceſim, ſtatimque ac id fecerint, deſinunt ſubjici illi Epiſcopo. Prælatus vero Regularis immediate habet juriſdictionem in perſonas Religioſorum ſubditorum, quæ proinde non finitur certis locorum limitibus (ut finitur Epiſcopalis) ſed ſolum terminatur certis perſonis, quæ ubicumque ſint, eadem ratione ſubjiciuntur Prælato Regulari, ab eoque poſſunt coerceri, ac puniri, ſicut & filii a parentibus, uxor a marito, &c. Idque ratione poteſtatis dominativæ, quam habent Prælati Regulares in ſuos ſubditos Religioſos, non minus quam parentes in filios, vir in uxorem, &c.*

QUÆRES XXIV.

217 *An ſubditus Epiſcopi exiſtens in Monaſterio Regularium teneatur ſub cenſura ad revelandum ex vi monitorii a ſuo Epiſcopo lati?*

HAnc difficultatem tractant Tancredi *tom. 5. tract. 4. q. 6. n. 5.* & Diana *part. 5. tract. 9. reſol. 37.* ſed minori claritate, ac proinde diſtinguendum puto.

218 Vel enim eſt ſermo de delicto commiſſo in loco exempto, vel extra locum exemptum.

Loquendo de delicto commiſſo in loco exempto, duæ ſunt opiniones.

219 Prima affirmat teneri ex vi monitorii ipſum furem ad reſtituendum, & ſcientem ad revelandum. Suarez, Ægidius, & Coninch. apud Tancredi, & Dianam *citatos*, quia Monaſterium Religioſorum eſt locus exemptus, ſed non facit territorium; & Hurt. *de cenſ. in tom. diſp. 8. n. 32.* ait, nomine loci exempti, ubi delinquentes non poſſunt ab Epiſcopo ligari cenſuris, etiam a jure, ſive generali, ſive ſpeciali latis, venire Abbatias quaſdam, & Prioratus, minime Monaſteria Religioſorum, quia ſoli Religioſi ſunt exempti ratione ſui, non locus Monaſterii.

220 Secunda negat teneri, & ligari cenſuris ab Epiſcopo latis, Henriquez, Raynaud. Sà, Avila, & Præpoſitus apud Tancredi, & Dian. *cit.* quia non ſolum perſonæ, ſed etiam ipſa loca Regularium, uti Monaſteria, & Eccleſiæ, ſunt exempta a juriſdictione Epiſcopi, præter caſus a jure expreſſos, in quibus poſſunt Epiſcopi tamquam Sedis Apoſtolicæ delegati procedere. Bordon. *part. 1. reſolut. 7. n. 4.* ex Nicolao V. *Et ſic cunctorum*, per hæc verba, *Quod licet ipſi fratres, ipſorumque domus, & loca per ſpeciale Sedis Apoſtolicæ privilegium ab omni juriſdictione & ſuperioritate quorumcumque Ordinariorum ſint exempti.* Locus autem a juriſdictione Epiſcopi exemptus, licet intra territorium Epiſcopi, eſt formaliter ab ejus juriſdictione exemptus; unde infert Tancredi *cit. n. 6.* eodem modo diſcurrendum eſſe in præſenti materia de cenſuris ab Epiſcopo latis, ſive a jure pro delictis futuris vitandis, ſive ab homine pro præteritis ſatisfaciendis. Qui proinde utramque opinionem probabilem putat, ſive in terminis de ſubdito Epiſcopi exiſtente in loco exempto, ſive in Monaſterio Regularium; adeoque probabile putat, quod non teneatur ſub cenſura ad reſtituendum, aut revelandum.

Pariter utramque opinionem probabilem putat Diana *cit.* quoad cenſuras pro delictis futuris ſtatuto generali, aut ſpeciali latis: v. Dianam, & Tancr. *cit.*

Ita quoad 1. partem citati Doctores diſcurrunt.

221 Quoad 2. vero partem, loquendo videlicet de delicto commiſſo extra Monaſterium exemptum,

Reſp. ſubditum Epiſcopi exiſtentem in Monaſterio Regularium teneri ex vi monitorii, & ſub cenſura, ſi eſt rem detinens, ad reſtituendum, & ſi eſt ſciens, ad revelandum.

Prima pars ſequitur ex dictis *qu. 21. & 23.* Eædem namque rationes, quæ probant, ſubditum Epiſcopi, ſi poſt patratum ibi delictum ad aliud territorium ſe tranſtulit, etiam animo ibi habitandi, teneri ſub cenſura lato monitorio parere, a fortiori idem probant de ejus ſubdito exiſtente in Monaſterio Regularium; a fortiori, inquam, quia hic eſt ſubditus Epiſcopi, tam ratione delicti, quam ratione perſonæ, & exiſtit intra ejus territorium.

Secunda pars ſequitur ex prima; quia acceſſorium ſequitur principale.

222 Nomine autem delicti intra, aut extra Monaſterium, commiſſi, de quo eſt ſermo, non venit non reſtitutio, aut non revelatio, ut minus recte putant quidam; ſed delictum illud, unde oritur onus ſatisfactionis, reſtitutionis videlicet, aut revelationis, ob quod jam patratum, etiam non ſubditus fit ſubditus, & ob quod monitorium fertur ad ſatisfactionem habendam.

QUÆRES XXV.

223 *An Epiſcopus exiſtens in Diœceſi alterius poſſit monitorium ſub cenſura ferre contra ſuum ſubditum;*

REſpond. non poſſe, nec in diœceſi alterius, nec in Monaſterio, ſeu loco exempto, ſi requiratur cauſæ cognitio. Diana *citat. reſolut. 35.* Tancredi *citato numer. 2. ex cap. Epiſcopum 9. quæſt. 2. & ex cap. novit*, de officio delegati, ubi habetur, quod juriſdictio contentioſa, qualis eſt ad excommunicandum, exerceri non poteſt in territorio alieno; & judex extra ſuum territorium habetur, ut perſona privata, & non poteſt Tribunal erigere, ex *cap. Notandum 2. quæſt. 3.*

224 Idem dico eſſe verum, etiam ſi delictum ſit ita publicum, ut non requiratur cauſæ cognitio. Præpoſitus apud Dianam *citat.* contra Avilam, & Cornejo, quia ipſum ferre cenſuras eſt actus juriſdictionis contentioſæ; unde recurrunt motiva prioris aſſertionis.

QUÆRES XXVI.

225 *An, ſi Epiſcopus in diœceſi alterius habeat locum exemptum ab eo, & ſibi ſubjectum, poſſit in eo contra ſuos ſubditos monitorium ferre?*

REſpond. poſſe, Tancredi *cit. qu. 6. n. 1.* quia locus ille, licet ſit in diœceſi alterius Epiſcopi, non eſt tamen ſub juriſdictione illius, ſed ſui; adeoque non cenſetur eſſe in territorio alterius, ſed proprii Epiſcopi, Rota Romana *deciſ. 55. 18. Maji 1611.* ac proinde poteſt Epiſcopus in eo loco in diœceſi alterius ſito monitorium ferre, etiam cum cauſæ cognitione; cui obedire tenentur ſubditi, tam in dicto loco exiſtentes, quam in propria diœceſi.

PARS SECUNDA.

De Denunciationibus faciendis ad edicta Inquiſitorum.

CAPUT I.

Affertur Edictum Univerſ. Inquiſitionis Romanæ.

226 NOI, &c. *Per la miſericordia di Dio della Santa Chieſa Romana Cardinali, in tutta la Repubblica Criſtiana contra l' eretica pravità Generali Inquiſitori, dalla Santa Sede Apoſtolica ſpecialmente deputati.*

ESſendo a Noi per la continua eſperienza manifeſto, che molti per malizia, altri per innobedienza, ed altri per ignoranza non ſoddisfanno all' obligo, che hanno di denunziare al Sant' Officio li delitti ſpettanti ad eſſo, e che per ciò ſuccedono grandiſſimi inconvenienti, ed errori, non ſolamente contro i buoni e Criſtiani coſtumi, ma ancora contro la Fede Cattolica. Noi per tanto, a' quali ſpecialmente deve eſſere a cuore la gloria di Dio, la conſervazione, ed augmento della Fede Cattolica, e la ſalute dell' anime, volendo provedere a tanto diſordine, con autorità Apoſtolica a noi commeſſa, comandiamo in virtù di ſanta obbedienza, e ſotto pena di ſcomunica di lata ſentenza, oltre l' altre pene preſcritte da' Sacri Canoni, Decreti, Conſtituzioni, e Bolle de' Sommi Pontefici, per tenore del preſente Editto a tutte e ciaſcuna perſona di qualunque ſtato, grado, e condizione, e dignità, così Eccleſiaſtica, come ſecolare, che fra il termine di un meſe, dieci de' quali giorni per il primo, dieci per il ſecondo, e dieci per il terzo termine perentorio, ſi debbano rivelare, e giuridicamente notificare al Sant' Officio, ovvero agli Ordinarj, tutti, e ciaſcuno di quelli, de' quali ſappiano, o abbiano avuto, o averanno notizia.

Che ſtano Eretici, o ſoſpetti, o diffamati di ereſia, o credenti, fautori, o ricettatori, o defenſori loro, o abbian aderito, o aderiſcano a' Riti de' Giudei, o Maomettani, o de' Gentili, o abbiano apoſtato dalla Santa Fede Criſtiana.

Che abbiano fatti, o faccino atti, da' quali ſi poſſa argomentare patto eſpreſſo o tacito col demonio, eſercitando incanti, magie, ſortilegj, porgendoli ſuffumigj, incenſi, per trovar teſori, ed altri intenti, chiedendo da lui riſpoſte, e invocandolo, e a queſt' effetto prometterli obbedienza, e conſacrargli pentacoli, libri, ſpade, ſpecchi, o altre coſe, nelle quali intervenga il nome, ed opera ſua.

Che ſi ſtano ingeriti, o ingeriſcano in far eſperimenti di Negromanzia, e di qualſiſia altra ſorte di Magia, con entrare ne' circoli, far l' eſperimento della Caraffa, del Crivello, per trovar i medeſimi teſori, e coſe naſcoſte, rubate, o perdute, e fare altre ſimili, e ſuperſtizioſe azioni ad altri fini, maſſime con abuſo de' Sacramenti, o di coſe ſacre, o benedette.

Che ſenza licenza dovuta ritenghino ſcritti, che contenghino Ereſie, o libri d'Eretici, che trattino ex profeſſo di Religione, o che gli abbino letti, o tenuti, o ſtampati, fatti ſtampare, o li leggano, tengano, ſtampino, faccino ſtampare, introducano, difendano, ſotto qualſivoglia preteſto, o colore.

Che abbiano libri di Negromanzia, Magia, o continenti incanteſimi, ſortilegii, e ſimili ſuperſtizioni, maſſime con abuſo di coſe ſacre.

Che contro il voto ſolenne fatto nella Profeſſione in qualſivoglia Religione approvata, o dopo aver preſo l' Ordine ſacro, abbia contratto, o contragga Matrimonio.

Che vivendo la prima moglie, pigli la ſeconda, o vivendo il primo marito, pigli il ſecondo.

Che contro i Decreti, e Conſtituzioni Apoſtoliche, abbino abuſato, o abuſino il Sagramento della Penitenza, ſervendoſi della Confeſſione, e Confeſſionario a fini diſoneſti ſollecitando in eſſi i penitenti ad turpia, ed avendo con eſſi diſcorſi di coſe illecite, o non convenienti al fine, per il quale è ſtato inſtituito.

Che abbiano proferito, o proferiſcano beſtemmie ereticali contro Dio, la Beatiſſima Vergine, e Santi, o procedino a qualche atto di offeſa, e diſprezzo contro l' Immagini, o figure rappreſentanti il medeſimo.

Che abbiano tenute, o tenghino occulte conventicole, o radunanze, in pregiudizio, diſprezzo, o contro la Religione.

Che abbino introdotto qualche Criſtiano ad abbracciare il Giudaiſmo, o altra Setta contraria alla Fede Cattolica, o impedito i Giudei o Turchi a battezzarſi. Che non eſſendo ordinati Sacerdoti, s' abbiano con ſacrilego ardire uſurpato, o ſi uſurpino di celebrar Meſſa, ancorchè non abbiano proferito le parole della conſecrazione; o abbiano preſonto di miniſtrare il Sacramento della Penitenza a' Fedeli di Criſto, ancorchè non ſi ſia venuto all' atto dell' aſſoluzione.

In oltre ſi dichiara, che quelli, i quali non denuncieranno, come ſi ordina col preſente Editto, non poſſano eſſere da alcuno aſſoluti, ſe non dal Sant' Officio, dopo che averanno in eſſo giuridicamente rivelato li delinquenti, al che non poſſono ſoddisfare con bollettini, o lettere ſenza nome, e cognome dell' Autore, o altri modi incerti, de' quali non ſi tiene conto alcuno nel Santo Tribunale.

Si dichiara anche, che con la ſuddetta eſpreſſione de' caſi di ſopra da noi ſpecificati da rivelarſi, non ſi eſcludono gli altri caſi ſpettanti al Sant' Officio, che per altro ſono compreſi nei Sacri Canoni, Conſtituzioni, e Bolle de' Sommi Pontefici, nè meno col preſente Editto s' intenda derogato all' altre proviſioni Canoniche, Apoſtoliche, ed agli altri Editti degli Ordinarj, ed Inquiſitori.

Ed a fine, che del preſente Editto non ſi poſſa pretendere ignoranza, comandiamo, che ſia affiſſo per i luoghi ſoliti di Roma, e ſi notifichi alli Veſcovi delle Città vicine a Roma, nelle quali non ſono Inquiſitori, acciò lo pubblichino, e ordinino, che li Parrochi delle loro Dioceſi lo leghino ogni anno la prima Domenica dell' Avvento, e la prima Domenica di Quareſima; il che parimente vogliamo, che ſi facci dalli Parrochi, e Regolari di Roma nelle loro Chieſe, in tempo che ſi troverà in eſſe congregato il popolo, e poi farne attaccare alle porte delle loro Chieſe, e Sacriſtie di eſſe un' eſemplare del medemo, per oſſervare quanto in eſſo ſi ordina.

Dal Palazzo del S. Officio queſto dì 10. Marzo 1677.

Loco ✠ Sigilli.

Franciſcus Riccardus S. Romanæ, & Univerſalis Inquiſitionis Not.